

Archaeologiai mozgalmak.*)

I.

Nagyméltóságú m. kir. vallás- és közoktatási Miniszter úr!

A magyar orvosok és természetvizsgálók 1868-ban Egerben tartott nagy gyűlésének archaeologiai osztályában sajnálattal említettén, miszerint hazánkban a nemzeti műemlékek folyvást vagy kárhozatos, s többnyire az illető megyei és városi hatóság szemeláttára elkövetett vandalismus következtében el-eltűnnek, vagy szánandó értetlenség szülte közöny által mindinkább ritkulnak vagy eredeti izlésükből egész a felismerhetlenségig átváltoztatnak, sőt a legujabban országos alaptól vagy annak segélyével eszközölt egyházi építkezéseknél is, melyekből pedig a jobb izlésnek és a tisztán monumentális jellegnek kellene követendő példa gyanánt kitűnnie, majd minden nap oly határozatlanságot s meglepő styl-zavart kell fájdalommal tapasztalnunk, hogy méltán attól tarthatunk, miszerint a józanul gondolkozó és ítéleteiben igazságos utókor előtt a XIX-dik század monumentális építkezését egyedül az eddig használt összes stylek értelem nélküli s az eredeti izlések szerencsétlen összekeveréséből származott jellemtelenség fogja jellemezni.

Hogy ezen országos, nem mondjuk szégyenítő pangásnak, rontó befolyásnak, hanem ami százszorta rosszabb, a minden jellemet nélkülöző és az értelmetlenség által nevelt kapkodás terjesztésének, és ezzel mintegy a kormány engedelmével történő, sőt közegei által mintegy szentesített állandósításának, melyet az utókor minden bizonynyal szigorú ítélettel sujtand, minél előbb vége vessenek, a fentemlített szakosztály hazafiai kötelességének tartja Nagyméltóságodat, mint az ősi alkotmányunk visszaállítása következtében nyílt újabb kedvező korszak miveltsége és izlésének avatott képviselőjét és örét, mély tisztelettel megkérni: sziveskedjék elrendelni, hogy

1. A m. tud. akadémia által 1867-ben benyújtott és kérelmezett tervezet szerint az *országos archaeologiai bizottság* életbe léptessék, miért annál inkább is bátorzkodunk esedezni, mivel csak ilyképp lehetséges a vandal rombolásokat a hatósági tekintély közbenjöttével is megszüntetni, más — részről pedig a vidéki értelmiség nem egy kiváló tagja által ismételve több oly kérdés intéztetik az archaeologiai bizottsághoz, melyek elég szembetűnőn tanúsítják, hogy ezen intézet mihamarabbi életbeléptetésének szükségessége országszerte éreztetik, úgyszintén azon vizás helyzet is, melyben jelenleg a csak tudományilag munkás, de minden gátló vagy lendületadó befolyás nélküli archaeologiai bizottság vagyon.

2. Kegyeskedjék elrendelni, hogy az országos alaptól, vagy ennek segélyével emelendő monumentális építmények tervezetei addig is, míg az *országos archaeologiai bizottság*

*) El nem mulaszthatjuk a m. orvosok és természetvizsgálók archaeologiai bizottságától a m. kir. vallás- és közoktatási miniszteriumhoz, valamint a püspöki karhoz intézett felterjesztést lapunkban közleni.

nem szerveztetik, vagy a kormánynál a *monumentalis építészetnek* egy szakképviselője nem állandósíttatik, megbírálás végett a m. tud. akadémia archaeologiai bizottságához beküldessenek.

3. Hogy egyetlen műegyetemünkön, hol építész-mérnökeink képeztetvén, a monumentalis építészetnek mintegy nemzeti képviselői növekszenek, a monumentalis építészet régiebb, főleg egyházi styljei bővebben adassanak elő.

4. A régi emlékek és építmények ismeretének terjesztése érdekében kérjük nagyméltóságodat, kegyeskedjék elrendelni, hogy a m. tud. akadémia által kiadott „Műrégészeti Kalauz” című szakmunka ne csak a megyéknek, hanem a nagyobb tanodák könyvtárai számára is, ha másképp nem volna lehetséges: országos alaptól küldessék meg.

Amint meg vagyunk győződve, hogy ezen méltányos kívánalmak teljesítésének halogatása csak a még itt-ott fentálló vagy romladozó állapotban levő építményeink végegyeztetését vonhatja maga után, s így a gyászos mult miatt úgyis kevés számú nemzeti műemléket bíró hazánkat a még meglevőktől is megfoszthatja: úgy honfui bizalommal bátorodunk remélni, hogy nagyméltóságod ezen időszerű, jogos és halasztást immár alig tűrő kérésünket kegyesen meghallgatni és a lehető legrövidebb idő alatt érvényesíteni fogja.

II.

Nagyméltóságú Főtisztelendő Püspök Úr!

A szomorú jelenetek, melyekkel majdnem mindenütt és mindennap találkozunk, és melyek mindinkább arról győznek meg bennünket, miszerint ha az egyházi hatóságok az alattuk működő papság irányában buzdítólag és oktatólag föl nem lépnek, a nemzeti multnak úgyis nagyon csekély számú műemlékei és az egyházi szertartáshoz használt tárgyai eléggé alig sajnálható módon mindinkább gyérülnek, elvesznek, vagy a hozzá nem értők által javíttatván, régiségi jellemőktől teljesen megfosztatnak; az újabb építmények pedig az egyházi és keresztény szellemtől teljesen elesve a XIX-dik század *művelésének* valódi korcsai gyanánt tűnnek fel, holott a román vagy góth izlésű egyházak, még a kisebb falvak számára is, valamint hajdanta, úgy jelenleg is felépíthetők azon költséggel, melyet korunk izléstelenségének építményeire szoktanak fordítani.

Ezen sajnos állapot napról napra érezhetőbb volta arra bírta az 1868-dik évben Eger városában összegyűlt *n. orvosok és természetvizsgálók* nagy gyűlésének „archaeologiai osztályát,” miszerint tisztelettel megkérje, hogy kegyeskedjék a böles kormánya alatt működő papságot és az egyházi megyéjében lévő községeket felszólítani, mikép egyház építési vagy igazítási szándékaikat a jó izlés szempontjából való megítélés végett szíveskedjenek a m. tud. akadémia *archaeologiai bizottságához* is fölterjeszteni, úgyszintén, hogy az egyházaknak sok esetben fölötte becses készletei egyedül az egyházi hatóság beegyezte és közreműködése mellett legyenek kicserélhetők és megújíthatók.

Minthogy pedig szükséges, hogy mindezeket az egyházi régiségek ismerete megelőzze, kérjük kegyeskedjék megyéjében

1) az egyházi régészetet rendes tantárgyul kitűzni;

2) oda hatni, miszerint a papság a *Műrégészeti Kalauzt*, mint eddig a maga nemében egyedüli és ajánlható munkát megszerezni szíveskedjék.

3) hogy a lelkészek honfiúi kötelességből, de egyszersmind mint a félreesőbb vidéken az értelmiségnek majdnem egyedüli képviselői, a határaik között előforduló mindenféle régiségek megmentésére befolyást gyakoroljanak és azok fentartására, vagy megismertetésére segédkezet nyújtsanak.

Hazafiúi bizalommal reméljük, hogy ezen szent cél tekintetéből oda fog hatni, miszerint jelen kérelmünk minél nagyobb körben visszhangoztassék és új alkotmányos életünk egyik legszebb gyümölcseül a nemzeti emlékek megmentését megérlelhesse!
